

*Stanisław Wieteska**

TENDENCJE KSZTAŁTOWANIA SIĘ WYSOKOŚCI OPŁAT POBIERANYCH PRZEZ OTWARTE FUNDUSZE EMERYTALNE W POLSCE W LATACH 2000–2008

Słowa kluczowe: OFE, PTE, opłaty.

1. Postawienie problemu

Fundusze emerytalne są samodzielnymi, niezależnymi od państwa instytucjami finansowymi, których celem jest gromadzenie środków pieniężnych przeznaczonych na wypłatę funduszu po osiągnięciu przez nich wieku emerytalnego.

W latach 2009–2011 wzmożła się krytyka OFE niektórych aspektów. W szczególności powszechnie wskazuje się m.in. na:

- brak konkurencji cenowej między towarzystwami emerytalnymi,
- brak uzasadnienia dla utrzymywania wysokich kosztów funkcjonowania PTE, które obciążają członków OFE.

W szczególności widać to w liczbie skarg kierowanych do Rzecznika Ubezpieczonych. W latach 2002 – czerwiec 2010 do rzecznika Ubezpieczonych wpłynęło 1518 skarg na Powszechne Towarzystwa Emerytalne (PTE). Najwięcej – 1081 (tj. 71,21%) wpłynęło w 2009 r. Przedmiotem największej liczby skarg (ok. 96,6% w tym roku) były: zmiany funduszu i dokonywanie wypłat transferowych [Szymańska, 2010, s. 16–21].

Ważnym elementem w działalności otwartych funduszy emerytalnych, jest obserwacja wielkości kosztów. Zagadnienie rzadko analizowane z punktu widzenia zasadności ekonomicznej. Każde działania ekonomiczne dążą do minimalizacji kosztów każdej działalności gospodarczej.

W reformie emerytalnej dokonanej w 1999 r. w Polsce zasady ustalenia wysokości kosztów funkcjonowania otwartych funduszy emerytalnych, ustalone zostały na mocy aktów prawnych.

* Prof. dr hab., Katedra Ubezpieczeń, Uniwersytet Łódzki.

Celem tego artykułu jest więc analiza opłat pobieranych przez Otwarte Fundusze Emerytalne.

Analizę oprzemy na danych zawartych w rocznikach statystycznych GUS oraz publikacjach nadzoru finansowego. Obserwacją obejmujemy okres lat 2000–2008.

W artykule stawiamy tezę, że pobierane opłaty przez Otwarte Fundusze Emerytalne są zdecydowanie za wysokie.

2. Pojęcia podstawowe

Na wstępie przypomnimy o podstawowych pojęciach związanych z OFE i użytymi w tym artykule¹.

Działalność akwizycyjna – wszelka działalność zarobkowa, mająca na celu skłonienie kogokolwiek, aby przystąpił do otwartego funduszu lub pozostawał członkiem tego funduszu. Działalność akwizycyjna obejmuje także zawieranie w imieniu otwartego funduszu umów, na których podstawie następuje uzyskanie członkostwa w tym funduszu, oraz pośredniczenie przy zawieraniu takich umów (art. 92 ust. 3; 1).

Działalność akwizycyjna OFE prowadzona jest w oparciu o przepisy rozdziału 8 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 o organizacji i funkcjonowaniu otwartych funduszy emerytalnych².

Koszty operacyjne otwartego funduszu emerytalnego – obejmują m.in.:

- ustalone w statucie funduszu koszty zarządzania funduszem przez towarzystwo,
- koszty związane z przechowywaniem aktywów funduszu stanowiące równowartość wynagrodzenia depozytariusza
- amortyzację premii od dłużnych papierów wartościowych nie notowanych na rynku regulowanym, nabytych powyżej wartości nominalnej,
- koszty z tytułu zaciągniętych pożyczek i kredytów,
- różnice kursowe ujemne (§ 29; 4).

Otwarty fundusz emerytalny jest osobą prawną, zaś przedmiotem jego działalności jest gromadzenie środków pieniężnych i ich lokowanie, z przeznaczeniem na wypłatę członków funduszu po osiągnięciu przez nich wieku emerytalnego (art. 8 pkt 5; 1).

¹ Opracowano na podstawie informacji zawartych w Roczniku Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych przyjmowane przez KNUF.

² Dziennik Ustaw Nr 139, poz. 934.

Opłaty pobierane przez otwarte fundusze:

– opłata dystrybucyjna – ustalony procent kwoty z wpłacanych składek, przy czym jej potrącenie dokonywane jest przed przeliczeniem składek na jednostki rozrachunkowe (art. 134 ust. 1 pkt. 1; 1)

– opłata manipulacyjna – opłata pobierana przez otwarty fundusz, która pokrywa techniczne koszty przeniesienia członków OFE do innego funduszu i stanowi równowartość kwoty 4% najniższego wynagrodzenia ustalanego przez ministra właściwego do spraw pracy (art. 134 ust. 1 pkt 3; 1)

– opłata transferowa – opłata, która jest pobierana przez otwarty fundusz w przypadku zmiany funduszu przez członków OFE w okresie krótszym niż 24 miesiące od daty wpływu pierwszej składki. Wysokość opłaty określa statut OFE, przy czym nie może ona przekroczyć 40% najniższego wynagrodzenia ustalanego przez ministra właściwego do spraw pracy i zmniejsza się po każdym kwartale, w którym nie dokonywano zmiany funduszu (art. 134 ust. 1 pkt. 2; 1 § 3, ust. 1; 8)

– opłata za zarządzanie – kwota ustalona w statucie OFE, nie wyższa niż 0,05% wartości zarządzanych aktywów netto w skali miesiąca, potrącana od całości aktywów netto funduszu. Kwota ta jest obliczana na każdy dzień ustalania wartości aktywów netto funduszu i jest płatna w ostatnim dniu roboczym każdego miesiąca (art. 136 ust. 2; 1)

Powszechnie Towarzystwo Emerytalne – organ otwartego funduszu. Towarzystwo tworzy otwarty fundusz oraz jako jego organ zarządza nim i reprezentuje w stosunkach z osobami trzecimi w sposób określony dla reprezentacji towarzystwa w statucie funduszu.

Towarzystwo prowadzi działalność wyłącznie w formie spółki akcyjnej i zarządza funduszem odpłatnie (art. 3 ust. 2 i 3, art. 8 pkt 8, art. 29 ust. 1 pkt 2, art. 229, ust. 1; 1).

Składka na ubezpieczenie emerytalne – część składki na ubezpieczenie społeczne, wynoszącej 19,52% podstawy wymiaru składki, z czego 12,22% jest zapisywane na rachunku ubezpieczonego w I filarze, a 7,3% przekazywane jest przez ZUS do wybranego otwartego funduszu w II filarze. W nowym systemie składka jest płacona przez pracownika i pracodawcę od kwoty nie wyższej niż 30 krotność średniej płacy, po uprzednim jej ubruttowieniu w skali roku (art. 22 ust. 3; art. 111; 2)

Wartość aktywów netto – suma wartości wszystkich jednostek rachunkowych. Wartość aktywów netto funduszu oraz wartość jednostki rozrachunkowej jest ustalana zgodnie z zasadami wyceny aktywów i zobowiązań funduszy. Wartość aktywów netto funduszu jest ustalana zgodnie z zasadami wyceny aktywów i zobowiązań funduszy (art. 99 ust. 3 i 5; 1).

3. Tendencje kształtowania się przychodów i kosztów związanych z zarządzaniem OFE

Na wstępie naszej analizy przedstawimy stan przychodów i strukturę kosztów zarządzania otwartymi funduszami emerytalnymi. Szczegółowe dane zawiera tabela 1.

Tabela 1. Przychody i koszty związane z zarządzaniem OFE w mln zł w Polsce w latach 2000–2008

Lp.	Wyszczególnienie	Lata								
		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1.	Koszty związane z zarządzaniem ogółem									
	w tym:	1649,6	1230,3	841,3	761,7	766,2	798,7	882,1	976,1	1127,2
	– koszty usług akwizycyjnych	772,5	337,4	152,1	164,4	210,2	224,4	266,0	321,5	374,2
	– koszty agenta transferowego i rejestru członków	208,7	186,9	151,5	158,1	160,6	143,3	134,3	135,2	141,1
2.	Przychody wynikające z zarządzania OFE	754,8	852,7	800,8	1228,4	1157,8	1254,7	1520,4	1746,9	1912,9
3.	Wynik operacyjny (2)–(3)	–894,8	–377,6	–40,5	466,7	391,6	456,0	638,3	770,8	785,7
4.	Relacja (3):(2)	–	–	–	0,3799	0,3382	0,3634	0,4198	0,4412	0,4107

Źródło: Roczniki Statystyczne GUS, Tabela pt. Przychody, koszty i wynik finansowy PTE z lat 2000–2009.

Z danych zawartych w tabeli 1 nasuwają się następujące uwagi:

– malejące (do 2003 r.) a następnie rosnące koszty związane z zarządzaniem OFE. Wynikać to może z faktu, że im większe aktywa OFE tym wyższe przewidziane są opłaty za zarządzanie,

– malejące (do 2002 r.) a następnie rosnące koszty akwizycji (pozyskania klientów). Każde z PTE dąży do osiągnięcia coraz to większych aktywów. Stąd następuje coraz większa walka o członków OFE. Pozyskanie nowych członków OFE jest możliwe poprzez wzrost opłat akwizycyjnych. Stąd możemy wnioskować o rosnącej tendencji tego parametru.

– rosnąca tendencja przychodów wynikająca z zarządzania OFE.

Począwszy od 2003 r. wynik operacyjny na zarządzaniu jest dodatni. Wynik ten w relacji do przychodów stanowi od 33–44%. Oznacza to, że PTE wypracowują duże zyski.

Warto także zwrócić uwagę, że w okresie 2000 – 2008 łączne koszty liczone w cenach bieżących wynikające z zarządzania OFE wyniosły ok. 9,0 mld zł, zaś przychody 11,2 mld zł. Zakładając, że mamy obecnie 14,5 mln członków oznacza to, że każdy z członków został obciążony ok. 772 zł z tytułu przychodów wynikających z zarządzania OFE.

Zwróćmy uwagę na tendencje kształtowania się kosztów akwizycji w początkowej fazie reformy emerytalnej (tabela 2).

Tabela 2. Kwoty przekazanych składek przez ZUS do OFE w mln zł w latach 19.5.1999 – 31.12.2004

Lp.	Wyszczególnienie	19.5.1999 – 31.12.2003	19.5.1999 – 31.12.2004
1.	Kwoty składek przekazanych ogółem	38448,1	49861,7
2.	Koszty związane z zarządzaniem ogółem	4482,9	5249,1
3.	Koszty akwizycji	1424,4	1634,6
4.	2:1	0,1166	0,1053
5.	3:1	0,037	0,0328

Źródło: Rocznik Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych KNUiFE z lat 2003 i 2004.

Z danych zawartych w tabeli 2 wynika, że koszty związane z zarządzaniem OFE stanowią ok. 10,5–11,7% kwot składek przekazanych do OFE.

Na początku funkcjonowania OFE koszty akwizycji były wysokie gdyż były związane z pozyskaniem klientów. W latach następnych w większości członkowie wpłacają składki stąd koszty akwizycji mają tendencję malejącą. Koszty akwizycji w latach od 1999–2004 wynosiły ok. 3,2–3,9% przekazanych składek (tabela 3).

Tabela 3. Kwoty składek przekazanych do OFE w mln zł w latach 2001–2004

Lp.	Wyszczególnienie	Stan na koniec 31.12			
		2001	2002	2003	2004
1.	Kwota ogółem	8706	9548	10292	11443
2.	Koszty akwizycji	335,4	152,1	164,4	210,2
3.	2:1	0,0385	0,0163	0,01597	0,01837

Źródło: Rocznik Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych KNUiFE z lat 2003 i 2004.

Z danych podawanych przez KNF koszty akwizycji w latach 2005–2009 miały tendencję rosnącą i wzrosły prawie dwukrotnie. W 2009 r. wyniosły 446 mln zł. [Wójcik-Adamska, 2010].

4. Zmiany w zakresie opłat za zarządzanie otwartymi funduszami

W tabeli 4. przedstawiamy kierunki zmian opłat za zarządzanie otwartymi funduszami emerytalnymi

Tab. 4. Miesięczne opłaty za zarządzanie otwartym funduszem emerytalnym

Wysokość aktywów netto w mln zł.		% wartości aktywów netto	% wartości aktywów brutto	Wysokość aktywów netto w mln zł	
ponad	do			ponad	do
1	2	3	4	5	6
	8000	0,045%			
8000	20000	3,5 mln +0,04% ponad 8000	} jak w ustawie z 28 sierpnia 1997 r.		
20000	35000	8,4 mln +0,032% ponad 20000			
5000	65000	13,2 mln +0,023% ponad 35000	13,2 mln +0,032%	35000	45000
65000		20,1 +0,015% ponad 65000	15,5 mln	4500	
Ustawa z dnia 28 sierpnia 1999 r. (Dz. U. 159 poz. 1667) – o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych			Ustawa z dnia 26 czerwca 2009 r., (Dz. U. 127/2009 poz. 1048) – o zmianie ustawy o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych oraz ustawy o zmianie ustawy o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych i innych ustaw		

Już pierwszy rzut oka widzimy, że dane w tabeli 4 są szokująco wysokie, gdyż miesięczna opłata za zarządzanie otwartym funduszem wynosi od 3,6 mln zł. do 15,5 mln. zł³.

³ W kontekście sytuacyjnym do tej podanej informacji przeprowadźmy następujące rozumowanie. Zgodnie z GUS rocznikiem 2009 r. przeciętna miesięczna płaca w Polsce wynosi ok. 2942 zł, zaś przeciętna emerytura 1523,05 zł. Biorąc pod uwagę opłatę za zarządzanie 3,6 mln miesięcznie odpowiada to ok. 1223 płacom przeciętnym lub. 2363 przeciętnym emeryturom. Powstaje pytanie, czy potrzeba aż ok. 1200 osób do obsługi funduszu OFE o aktywach netto do 8 mld zł?

Ustawowe przedziały wysokości aktywów są – jak się wydaje – przypadkowe i trudne w interpretacji. Opłata składa się z części stałej i zmiennej uzależnionej od nadwyżki ponad dolną granicę wysokości aktywów. Maksymalna opłata miesięczna będzie wynosić 15,5 mln zł. dla aktywów netto powyżej 45000 mln zł.

Ustalenie górnego limitu kwotowego powoduje, że od momentu osiągnięcia wielkość aktywów netto w kwocie 45 mld zł. pozyskiwanie nowych klientów może być dla PTE finansowo nieopłacalne, ponieważ w świetle ustawy z 26 czerwca 2009 r. wystąpiło drastyczne ograniczenie wynagrodzenia za zarządzanie funduszami. Możemy zasugerować tezę, że ustalenie tego limitu powoduje nie ubieganie się o nowych członków. Jednocześnie ustalenie takiego limitu wzmacnia pozycję mniejszych funduszy. Jest to sprzeczne z zasadą równości i społecznej gospodarki rynkowej.

Ustalenie limitu to także niższe wynagrodzenia dla PTE. Zmniejszenie wynagrodzenia PTE to także mniejsze wpływy podatków do budżetów. Polska Konferencja Pracodawców Prywatnych Lewiatan, chce poddać ustawę do Trybunału Konstytucyjnego ze względu na naruszenie wielu zasad i regulacji prawnych [Gazeta Ubezpieczeniowa 2009]

Wykorzystując dane zawarte w tabeli 4 obliczmy opłatę miesięczną pobieraną przez OFE na koniec grudnia 2010 r. (Tabela 5)

Tabela 5. Szacunkowy stan aktywów PTE na 31.12.2010 oraz miesięczne opłaty za zarządzanie

Lp.	Nazwa PTE	Stan aktywów w mld zł	Opłata miesięczna w mln zł
1	ING	52,8	15,5
2	AVIVA	52,6	15,5
3	PZU	30,5	11,76
4	AMPLICO	16,8	7,120
5	AXA	12,7	5,480
6	GENERALI	10,3	4,520
7	NORDEA	9,3	4,185
8	AEGON	9,0	4,050
9	BANKOWY	6,5	2,925
10	ALIANZ	6,5	2,925
11	POCZTYLION – ARKA	4,2	1,890
12	PIONEER	3,4	1,538
13	WARTA	3,0	1,350
14	POLSAT	2,0	0,900

Źródło: Katarzyna Ostrowska, *To oni rządzą ok. 220 mld zł*, Rzeczpospolita 28 grudnia 2010. Obliczenia własne.

Z danych zawartych z tabeli 5 wynika, że PTE ING i AVIVA posiadają aktywa przekraczające 45 mld zł i będą pobierać opłatę 15,5 mln zł miesięcznie. Jednym z celów działania PTE to walka o klientów za pomocą akwizytorów.

W świetle przedstawionych przedziałów aktywów (tabela 4) widać wyraźnie, że im większe aktywa netto tym wyższe opłaty. Oznacza to w sensie fizycznym walkę między funduszami o każdego nowego członka funduszu. Każdy z funduszy dokonuje wszelkich zabiegów aby utrzymać u siebie członka i nie dopuścić do wypłat transferowych do innego funduszu. Takim zabiegiem jest m.in. oferowanie klientom OFE odzyskanie zaległych składek z ZUS pod warunkiem przejścia do ich funduszu.

W praktyce widzimy więc, że za główną przyczyną agentów zmienia się charakter otwartego funduszu emerytalnego. Akwizycja, jej metody, presja na wynik oraz wzrost prowizji stały się normą funkcjonowania OFE.

W świetle przykładowych danych prowizja akwizycyjna może wynieść ok. 700 zł od jednej osoby. Do tego dochodzi procent od wysokości środków jakie klient zgromadził na koncie [Dołęgowska-Wysocka, 2009]. Tym sposobem może być uzyskany dodatkowy 1000 zł.

Z punktu widzenia etyki metody akwizycji wymknęły się z pod kontroli, co widać we wzrastających kosztach akwizycji [Dąblewski, 2009]. Gdy ubywa klientów (transfery) podnosi się prowizję akwizycyjnych, zwłaszcza do klientów z dostatecznie dużymi stanami aktywów. W rezultacie koszty akwizycji rosną w sposób niekontrolowany.

5. Próba pogłębionej kalkulacji opłat pobieranych przez OFE

Zgodnie z artykułem 134 ust. 1 „otwarty fundusz emerytalny może pobierać wyłącznie w formie potrącenia określonej procentowo kwoty z wpłaconych składek, nie większej niż 3,5% z tym, że potrącenie dokonuje się przed przeliczeniem składek na jednostki rozrachunkowe”. Tak sformułowany przepis prawny pozwala PTE na pełny zakres potrącenia. Ustawodawca zapewnił stały przychód PTE. Okazało się, że tylko jeden z OFE ustalił kwotę potrącenia na 3,45% [Miziołek, 2010b, s. 34–36]. Przyjmijmy założenie, że kwota składki wpłacona co miesiąc z góry wynosi 100 zł. Wyżej wymieniony przepis pozwala od razu na pobranie 3,5 zł a reszty przeznaczenie na OFE. Co to oznacza w sensie kalkulacyjnym? Załóżmy, że osoba będzie regularnie płaciła składkę w wysokości stałej 100 zł przez 40 lat (tj. 480 miesięcy). W sensie fizycznym zabrane będzie $480 \cdot 3,5 \text{ zł} = 1680$ a więc kwota równa ok. 1 przeciętnej obecnie emeryturze miesięcznej.

Dla precyzyjności kalkulacji należy zauważyć, że płatności te (potrącenia) należy potraktować jako rentę życiową płatną co miesiąc z góry. Obecną wartość tej renty można obliczyć za pomocą znanego aktuarialnego wzoru

$1200\ddot{a}_{x:\overline{40}|}^{(12)}$ przy przyjętych założeniach o stopie technicznej i przyjmowanych

tablicach trwania życia. Warto także zwrócić uwagę na fakt, żeby zrekompenzować tą stratę klientowi stopa procentowa dla działalności lokacyjnej tych składek musi być większa niż 3,5%.

W ustawie z 28 czerwca 2009 r. podano strukturę miesięcznych opłat za zarządzanie OFE uzależnioną od wartości aktywów netto. Mając podane ustalenia podejmiemy próbę oszacowania wszystkich opłat za zarządzanie OFE jeśli wybrany przez nas fundusz będzie osiągał wyznaczone przedziały wartości netto

Przyjmijmy założenia, że wybrany OFE osiągnie w ciągu pierwszych 10 lat kwotę 8000 mln zł, w ciągu następnych 5 lat kwotę 20000 mln zł itd. (kolumna 5). Dane zawarte w tej kolumnie są dyskusyjne i można kształtować je w bardziej uzasadnionej wysokości. Obliczone opłaty za zarządzanie OFE wyliczymy w cenach bieżących, na moment początkowy funkcjonowania OFE.

Dla celów obliczenia wartości na moment początkowy użyjemy wzorów na obecną wartość renty pewnej przy rocznej stałej stopie procentowej w wysokości 3%. Wysokość rocznej stopy jest wielkością dyskusyjną. Użyjemy rachunku rent pewnych z tego względu, że zakłada się bezterminowe funkcjonowanie funduszu emerytalnego. Symulację przedstawiamy dla 40 letniego okresu oszczędzania i tworzenia się aktywów netto danego funduszu. Szczegółowe obliczenia przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Symulacja opłat dla Otwartych Funduszy Emerytalnych

Wysokość aktywów netto w mln zł		Maksymalna		Okres lat	Opłaty w cenach bieżących w mln zł	Obecna wartość opłat w mln
ponad	do	miesięczna opłata w mln	roczna opłata w mln			
1	2	3	4	5	6	7
	8000	3,6	43,2	do 10	432	368,5
8000	20000	8,4	100,8	10,15	504	343,5
20000	35000	13,2	158,4	15-25	1584	867,3
35000	45000	15,5	186,0	25-35	930	757,8
45000	i więcej	15,5	186,0	35-40	930	30,2,7
					4380	2639,8

Uwaga: W obliczeniach wykorzystano wzory na obecną wartość renty n-letniej i czynnika dyskon-

tującego postaci $a_{\overline{n}|i} = \frac{1-v^n}{i} = \frac{1-\left(\frac{1}{1+i}\right)^n}{i}$; $v = \frac{1}{1+i}$; Obliczenia pomocnicze:

$$v_{0,03}^5 = 0,8626; v_{0,03}^{10} = 0,7441; a_{\overline{5}|0,03} = 4,3797; a_{\overline{10}|0,03} = 8,5302$$

Z przeprowadzonej symulacji (i przyjętych założeń) obliczeń wynika, że w ciągu 40 letniego okresu oszczędzania fundusz pobrał by za zarządzanie ok. 2,6 mld zł. Gdyby przyjąć, że już od pierwszego aż do 40 roku wysokość aktywów netto wyniosłaby 45 mld zł to obecna wartość opłat wyniosłaby $186 a_{40|0,03} = 4,299$ mld zł. Są to bardzo wysokie koszty które pokryć muszą członkowie OFE.

6. Proponowane kierunki zmian w zakresie pobierania opłat przez OFE

Zmiana ustawy z 26 sierpnia 2009 r. o opłatach wyraźnie zmniejsza opłaty za zarządzanie OFE. Jest to mały krok we właściwym kierunku. W latach 2010–2011 trwa dyskusja nad funkcjonowaniem OFE. Proponowane zmiany mają na celu [Miziołek, 2010 a, 22–24]:

- modernizację systemu opłat wprowadzając większą premię za osiągnięte dobre wyniki, natomiast zmniejszając wielkość opłat w przypadku osiągnięcia niskich stóp zwrotu,
- ograniczenie funkcjonowania OFE w zakresie akwizycji w celu eliminowania niepożądanych zachowań akwizytorów i zmniejszenie kosztów ich funkcjonowania (ograniczenie w zakresie akwizycji wtórnej a począwszy od 1.1.2014 wprowadzenie całkowitego zakazu akwizycyjnego),
- obniżenie opłaty od składki w związku z długością stażu członkowskiego.

Zdaniem Wojciecha Otto należy „zmniejszyć stawki stałych opłat za zarządzanie (proporcjonalnych do aktywów OFE) natomiast płacić za przyrosty wartości aktywów PTE (nie te które biorą się z otrzymywanych składek ale te które wynikają ze wzrostu wartości jednostek uczestnictwa)” [Czech-Matuszewska, W.; Matuszewska B., 2010, s. 12].

Z kolei propozycja Lewiatana zmierza do wprowadzenia w ramach każdego OFE trzech subfunduszy o różnych strategiach. Niestety tworzenie subfunduszy nie pociąga za sobą zmniejszenia opłat od składek.

Wielu autorów widzi całkowite fiasko reformy [Szewczak, 2010]. Otwarte fundusze są kosztowne i deficytowe i nie gwarantują godziwych emerytur. Jako jedną z przyczyn upatruje się w zbyt wysokich opłatach za zarządzanie OFE. Zwraca się uwagę na wysokie koszty akwizycji zwłaszcza w początkowym okresie funkcjonowania reformy.

Na uwagę zasługują wysokie zyski osiągane przez PTE, które są jak wiadomo spółkami akcyjnymi. Z założenia dążą do wygospodarowania maksymalnego zysku. Jednakże zysk ten pokrywają fundusze a więc wszyscy członkowie OFE. Powstaje pytanie dlaczego są to spółki akcyjne, czy nie lepiej by było aby były

to towarzystwa „non profitowe” nie nastawione na zysk. Przy tak przyjętym statusie zmniejszyłyby się koszty zarządzania OFE.

Warto zwrócić uwagę, że przynależność do II Filaru jest obowiązkowa. Przymus należenia do tego filaru nakłada obowiązek długoterminowego bycia członkiem. Z racji nałożonego obowiązku osoba powinna samemu zabiegać o członkostwo i regularne płacenie składek. Powstaje pytanie czy potrzebni są akwizytorzy OFE którzy pobierają prowizję za swoją pracę [Gazeta ubezpieczeniowa, 2010 s. 14]. Logicznie rozumując wobec nałożonego obowiązku prowizje akwizycyjne powinny być minimalne. Praktyka z lat 1999–2003 zaprzecza tej tezie. Godna odnotowania jest propozycja Komisji Nadzoru Finansowego o elektronicznej rejestracji członków, transferów członków a także wpłat składek [Pelc, 2008]. Z pewnością ta forma rejestracji członków zmniejszyłaby koszty akwizycji.

7. Uwagi końcowe

Z przeprowadzonych rozważań wynika, że opłaty pobierane przez OFE są zdecydowanie za wysokie. Za kwoty opłat związane z zarządzaniem można by podnieść wysokość emerytur.. Łączne kwoty przychodów wynikających z obsługi OFE z lat 2000–2008 wyniosła 11,2 mld zł zaś koszty 9,0 mld zł.

Z rozważań wynika, że towarzystwa zarządzają i reprezentują OFE w sposób bardzo kosztowny. Dotychczas poniesione koszty w naszej ocenie to środki klientów stracone bezpowrotnie. Naruszony został interes członków.

Przypomnijmy wyrok SN z dnia 18 maja 2001 r. (sygn. akt. III RN 19700, pub. OSNP 2002 nr 4, poz. 83) przy okazji analizy pojęcia „*interes członków funduszu*” stwierdza, że:

1) interes członków funduszu jest należycie chroniony, gdy następuje przyrost wartości aktywów funduszu, dzięki czemu członek funduszu przechodząc na emeryturę może otrzymać wyższe świadczenie,

2) dodatkowe obciążenie finansowe dla członków funduszu narusza ich interesy,

3) istnieje kolizja pomiędzy interesem finansowym akcjonariuszy towarzystwa, a interesem członków funduszy.

Nieprawidłowe funkcjonowanie systemu OFE prowadzi do utraty części środków pieniężnych tam zgromadzonych. Kontynuowanie tego stanu może doprowadzić do poważnych problemów o charakterze społeczno-gospodarczym. Stąd bardzo ważna rola przypada instytucji nadzoru finansowego oraz Urzędowi Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Instytucje te powinny bronić członków OFE przed nieuzasadnionymi kosztami i opłatami.

Obecna konstrukcja nadzoru pod nazwą Komisja Nadzoru Finansowego ma m. in. za zadanie „podejmowanie działań służących prawidłowemu funkcjonowaniu rynku finansowego, jego konkurencyjności i opiniowania aktów prawnych”.

Ta scentralizowana instytucja pomimo stawiania tezy o jej tańszym i sprawniejszym mechanizmie, nie zareagowała na stanowione przepisy prawa. Pomimo bardzo wnikliwej okresowej sprawozdawczości otrzymywanej od OFE i PTE w niewielkim stopniu wzięła w obronę ich członków. Coraz więcej głosów przemawia o powrocie do oddzielnego nadzoru nad funduszami emerytalnymi.

Otwarte fundusze emerytalne, wprawdzie mają osobowość prawną, to jednak zarządzane są przez PTE (Powszechne Towarzystwo Emerytalne) w rezultacie członkowie OFE nie dysponują żadnymi środkami kontroli nad ich działalnością. Co więcej muszą ponosić ciężar kosztów funkcjonowania PTE.

Ograniczoność warunkami wyjścia członka z OFE powoduje, że członkowie są niejako skazani na wieloletnią przynależność, ze wszystkimi z tego tytułu konsekwencjami.

Praktyka dowodzi, że członkowie OFE z uwagi na niską świadomość finansową, nie podejmują optymalnych decyzji w zakresie systemu oszczędzania na emeryturę⁴.

Literatura

- Czech-Matuszewska W., Matuszewska B., 2010, *Wielofunduszowość w świetle propozycji zmian systemu emerytalnego – Sprawozdanie* – Gazeta ubezpieczeniowa, 9 marca, s. 12.
- Dąbłęwski S., 2009, *OFE – obtuda*, Gazeta Ubezpieczeniowa z czerwca 2009 r.
- Dołęgowska-Wysocka B., 2009, *Akwizytorom OFE dziękujemy*, Gazeta Ubezpieczeniowa, 5 września.
- Miziołek T., 2010, *Decydująca batalia o II filar*, Rynek kapitałowy, nr 12, s. 22–24.
- Miziołek T., 2010, *Niższe opłaty od składki w OFE*, Rynek kapitałowy, nr 1, s. 34–36.
- Olejnik I., 2009, *Otwarte fundusze emerytalne w opinii konsumentów*, Wiadomości Ubezpieczeniowe, nr 4.
- Olejnik I., *Otwarte fundusze emerytalne w opinii konsumentów*, Wiadomości Ubezpieczeniowe 4/2009, s. 77–85].
- Ostrowska K., 2010, *To oni rządzą ok. 220 mld zł*, Rzeczpospolita, 28 grudnia.
- Pelc P.Ł., 2008, *Konkurencja na rynku OFE i propozycje zmian KNF*, Gazeta ubezpieczeniowa, 3 czerwca.
- Problemy akwizycji na rynku OFE*, 2010, Gazeta ubezpieczeniowa, 4 maja, s. 14.
- Rocznik Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych KNUiFE z lat 2003 i 2004.

⁴ Badania nad świadomością emerytalną wykazują, że ok. 40% ma niski lub bardzo niski stan świadomości. Około 77% wskazań mówi, że każdy powinien zadbać sobie o własną emeryturę. Około 75% członków OFE deklaruje ten sam podmiot ochrony gdyby przyszło podejmować decyzję ponownie [zob. Iwona Olejnik, *Otwarte fundusze emerytalne w opinii konsumentów*, Wiadomości Ubezpieczeniowe 4/2009, s. 77–85].

- Roczniki Statystyczne GUS*, Tabela pt. Przychody, koszty i wynik finansowy PTE z lat 2000–2009.
- Szymańska I., 2010, *Rozpatrywanie skarg indywidualnych z zakresu zabezpieczenia społecznego i pracowniczych programów emerytalnych kierowanych do Rzecznika Ubezpieczonych w latach 2002–2010 (stan na 30 czerwca 2010 r.)*, Monitor Ubezpieczeniowy, listopad, s. 16–21.
- Ustawa o OFE zagraża stabilności rynku*, 2009, Gazeta Ubezpieczeniowa 18 września.
- Ustawa z dnia 26 czerwca 2009 r., (Dz. U. 127/2009 poz. 1048) – o zmianie ustawy o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych oraz ustawy o zmianie ustawy o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych i innych.
- Ustawa z dnia 28 sierpnia 1999 r. (Dz. U. 159 poz. 1667) – o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych.
- Wójcik-Adamska K., 2010, *Ubezpieczony powinien sam sprawdzić konto*, Rzeczpospolita, 19 stycznia.

Abstract

One of the basic elements for open pension funds functioning are management costs.

The article attempts to assess from the economical point of view the amount of management costs, acquisition costs and costs of transferring members.

It also states that those costs are definitely too high. To prove this thesis, a detailed analysis of fees is carried out, using method of certain annuity.